

Verktyg för utredning av elevs behov av särskilt stöd

**Förskoleklass/Fritidshem/Grundskola/Grundsärskola
i Örebro kommun**

Innehåll

Verktygets syfte	3
Utredning av elevs behov särskilt stöd - i skollagen.....	3
Syftet med utredning av elevs behov av särskilt stöd	4
Ansvar och roller i arbetet med utredningen.....	4
<i>Elevens delaktighet</i>	4
<i>Vårdnadshavarnas delaktighet</i>	4
Dokumentation av utredning av elevs behov av särskilt stöd	5
Utredningens delar - Kartläggning, analys och bedömning.....	5
<i>Kartläggning</i>	5
<i>Analys</i>	8
<i>Bedömning</i>	9
<i>Beslut om att upprätta/inte upprätta åtgärdsprogram</i>	10
Beakta barnets bästa.....	10
Referenser	11
Bilaga 1	12

Verktygets syfte

Verktyget är ett kommungemensamt dokument som syftar till att *stödja elevhälsan i arbetet med att utreda elevs behov av särskilt stöd*. Verktyget ger *vägledning i såväl genomförande och dokumentation* samt bidrar till att *öka likvärdighet och kvalitén på utredningarna* i Örebro Kommun.

I detta dokument tydliggörs styrdokumentens riktlinjer och exempel ges gällande vad som ska beskrivas och dokumenteras i utredningens olika delar. Mall som ska användas för dokumentation av utredning av elevs behov av särskilt stöd finns i ProRenata och som bilaga 1 i detta dokument. Verktyget har tagits fram av Centralt skolstöd, Lotsen, på uppdrag av Förvaltningen förskola och skola.

För frågor eller mer information om verktyget kontakta:

Stina Bågenvik, samordnande specialpedagog

019- 212758

stina.bagenvik@orebro.se

Marie Triumf specialpedagog, Centralt skolstöd, Lotsen

019-214428

marie.triumf@orebro.se

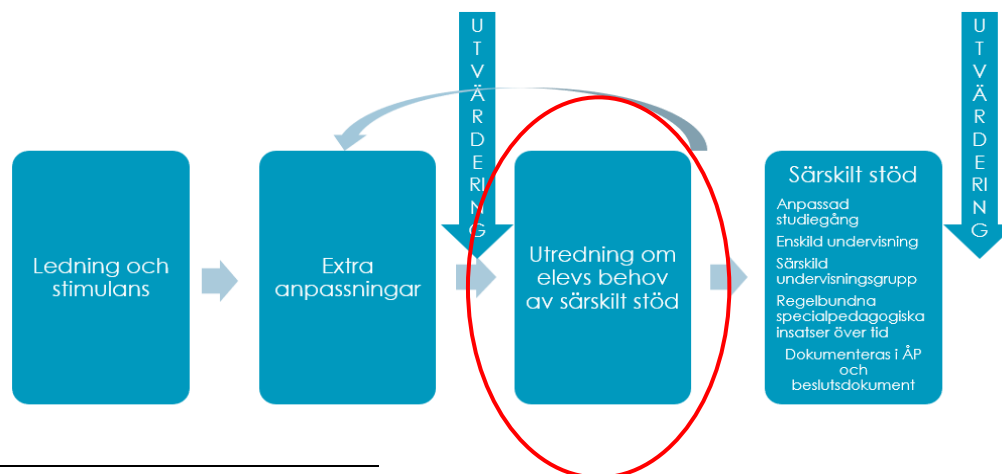
Malin Nilsson, specialpedagog, Centralt skolstöd, Lotsen

019-215679

malin.d.nilsson@orebro.se

Utredning av elevs behov av särskilt stöd - i skollagen

Rektor ansvarar för att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla elever. Om det framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven eller på annat sätt uppvisar svårigheter i sin skolsituation, trots att stöd i form av extra anpassningar har prövats och utvärderats, är rektor ansvarig för att utreda om eleven är i behov av särskilt stöd. Detta gäller också om det finns särskilda skäl att anta att extra anpassningar inte skulle vara tillräckliga.¹

¹ Skollagen (2010:800), 3 kap. 7 §.

Syftet med utredning av elevs behov av särskilt stöd

Utredningen ska synliggöra vilka förutsättningar skolan ger eleven för att nå målen, samt vara ett underlag för att kunna fatta beslut om stödinsatser utifrån elevens behov.

Utredningen av elevs behov av särskilt stöd ska:

- Ge rektor, lärare och elevhälsan ett tillräckligt underlag för att bedöma elevens skolsituation.
- Öka förståelse för varför och när svårigheter uppstår i skolsituationen och vilka stödinsatser som skolan behöver sätta in.²

Ansvar och roller i arbetet med utredningen

Enligt skollagen är det rektors ansvar att se till att elevens behov utreds. Rektor kan delegera detta uppdrag. I Örebro Kommun ska rektor i så fall delegera samordningen av utredningen till specialpedagog eller speciallärare. Samordning innebär att på olika sätt inhämta och sammanställa information i samband med kartläggningsprocessen samt dokumentera utredningen.

För att säkerställa att skolan får ett tillräckligt underlag och ökad förståelse för elevens behov krävs dock ett samarbete mellan de professioner som arbetar på skolan. Lärare är ansvariga för att ha aktuell dokumentation gällande elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven samt dokumentation av extra anpassningar. Elevhälsans olika professioner ska användas för att få fler perspektiv som leder till ökad förståelse av elevens behov och vilka stödinsatser som ska genomföras.

Elevens delaktighet

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter, som är svensk lag, har barn rätt att fritt uttrycka sig i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.³ I genomförandet av utredningen ska därför elevens berättelse inhämtas och beaktas. Ansvarig för utredningen ska säkerställa att eleven får möjlighet att uttrycka sig om sin skolsituation. Anpassningar tex genom symbolstöd, samtalsmatta eller andra assisterande verktyg, ska vid behov användas.

Vårdnadshavarnas delaktighet

Vårdnadshavarna ska vara delaktiga i utredningen av elevs behov av särskilt stöd genom att bidra med sin berättelse av skolsituationen. De ska också hållas informerade om de olika momenten i samband med utredningsprocessen. Resultatet av utredning av elevs behov av särskilt stöd ska kommuniceras med vårdnadshavarna och deras åsikter ska inhämtas.

I dokumentation av utredningen bör det framkomma om vårdnadshavarnas syn på utredningen samstämmer med skolans.

² Skolverket (2014) *Stödinsatser i utbildningen - om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd.*

³ Barnombudsmannen (2019) *FN:s konvention om barnets rättigheter.* Stockholm. Norstedts Juridik

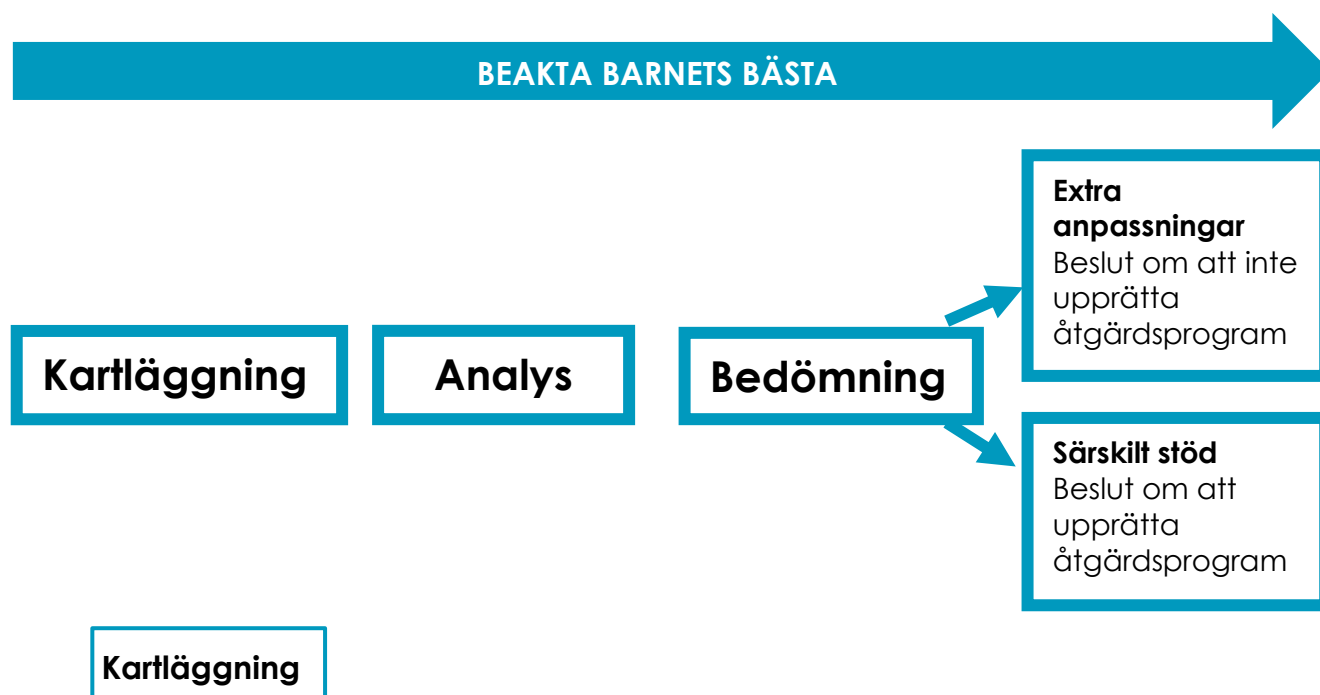
Utredning av elevs behov av särskilt stöd utifrån ett pedagogiskt perspektiv ska göras utan vårdnadshavares samtycke när så krävs.

Dokumentation av utredning av elevs behov av särskilt stöd

Utredningen ska dokumenteras i mallen för utredning av elevs behov av särskilt stöd, i elevakt i ProRenata eller i *Mall för utredning av elevs behov av särskilt stöd* finns som bilaga 1 i detta dokument.

Utredningens delar - Kartläggning, analys och bedömning

Utredningens innehåll ska vara relevant, sakligt och respektfullt formulerat samt ha ett tydligt elevperspektiv. Här följer en beskrivning av de olika delar som ska ingå i utredning av elevs behov av särskilt stöd. Detta dokument kommer också att tydliggöra vad som ska dokumenteras i respektive del och ge ett stöd i användandet av mallen, som finns i ProRenata och som bilaga 1.

Utredning av elevs behov av särskilt stöd startar med kartläggning av elevens skolsituation på skol-, grupp- och individnivå.⁴ Kartläggningen ska innehålla en beskrivning av vilka förutsättningar eleven har i den fysiska, pedagogiska och sociala lärmiljön för att nå målen.⁵ Det kan vara tex arbetsformer, bemötande och vilka extra anpassningar skolan hittills har gjort för att möta elevens behov och vad de har lett till för resultat. Kartläggningen ska bygga på information från observationer, samtal med berörda (elev, vårdnadshavare och arbetslag), eventuella tester och annat av värde för

⁴ Skolverket (2014) *Allmänna råd -arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*

⁵ Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2019). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning.*

utredningen. Specialpedagogen ansvarar för att samla in informationen och dokumentera kartläggningen.

Den första delen av kartläggningen består av att undersöka om det finns, samt dokumentera information från tidigare utredningar som är relevant för skolans bedömning av elevens behov av stöd. Detta görs under rubriken *Andra gjorda utredningar*. Observera att det endast är uppgifter om vem som har genomfört utredningen samt information om elevens behov eller rekommendationer gällande arbetsätt som ska dokumenteras. *En elevs funktionsnedsättning är bara relevant att ta med om den påverkar möjligheterna för eleven att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.*⁶

Kartläggningen ska genomföras på **skol-, grupp- och individnivå**.

Faktorer på **skolnivå** är många gånger avgörande för om elevens svårigheter tidigt kompenseras och minskar eller om svårigheterna i stället förstärks.⁷ Under denna rubrik ska förutsättningar på skolnivå beskrivas, exempelvis:

- Personalens kompetens (Utbildning/erfarenhet samt kompetens att utforma en tillgänglig lärmiljö)
- Arbetslagets sammansättning
- Lärar/pedagogtätthet
- Elevhälsoteamets organisation och arbete
- Tillgänglighet i fysisk miljö – tex ljudmiljö, framkomlighet, ljus, lokalernas utformning och tydlighet.
- Tillgänglighet i pedagogisk miljö – tex skolans organisation utifrån flexibla lärmiljöer (dvs hur delar man grupper, anpassar arbetsätt och metoder). Fler exempel kan vara de förutsättningar som finns på skolan gällande gemensamma strukturer/rutiner, bildstöd samt tillgång till assisterande verktyg.
- Tillgänglighet i social miljö, tex de strukturer i skolan som stödjer elevernas känsla av delaktighet (det kan vara planerade raster, tydliga regler, värdegrundsarbete, Vägledande samspel-ICDP, trygghetsarbete, rutiner för att främja närvaro)

På **gruppnivå** ska de förutsättningar som ges på gruppnivå beskrivas, exempelvis:

- Elevgruppens sammansättning
- Tillgänglighet i social miljö
- Tillgänglighet i pedagogisk miljö, tydliggörande pedagogik
- Visuellt stöd
- Assisterande verktyg
- Elevernas delaktighet och inflytande
- Klimat och bemötande i gruppen
- Personalens förhållningssätt - Vägledande samspel/ICDP
- Kommunikation mellan elever och personal

⁶ Skolverket (2014) *Stödinsatser i utbildningen- om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd*, s 36.

⁷ Skolverket (2014) *Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd*. s. 39

På **individnivå** anges:

- Elevens berättelse
- Vårdnadshavarnas berättelse
- Elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven
- Andel frånvaro i procent under läsåret, och resultat från ev. utredning av frånvaro
- Vilka extra anpassningar har genomförts och vad visade utvärderingen?
- Social tillgänglighet
- Pedagogisk tillgänglighet
- Fysisk tillgänglighet

Elevens och vårdnadshavarnas berättelser ska tas tillvara och dokumenteras i kartläggningen. Se avsnitt under rubrikerna elevens delaktighet och vårdnadshavarnas delaktighet. Det är viktigt att elevens åsikter kring följande områden kommer fram.

- Elevens upplevelse av hur lärarna/fritidspersonalen ger stöd/hjälp.
- Elevens upplevelse av relationer med vuxna och kamrater
- Elevens upplevelse av delaktighet
- Elevens syn på sitt lärande och sin utveckling

Det ska framgå hur elevens kunskapsutveckling ser ut i förhållande till kunskapskraven. En sammanfattning av lärarnas bedömning i samtliga ämnen ska beskrivas. Det ska också framgå vilka extra anpassningar som har genomförts och vad utvärdering av dessa anpassningar visade.

För att eleven ska ha förutsättningar att nå målen behöver lärmiljön vara tillgänglig. Nedan följer frågeställningar som du kan ta hjälp av när du ska beskriva **den sociala, pedagogiska och fysiska tillgängligheten**. Du kan även ta hjälp av *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning* från Specialpedagogiska skolmyndigheten⁸.

- **Social tillgänglighet för eleven**
 - Beskriv vilka förutsättningar eleven får i samspelessituationer mellan elev och vuxen (i klassrumssituationer, raster, förflyttningar, matsituation m.m.).
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens samspelsförmåga?
 - Hur ser förutsättningarna ut när samspelet fungerar bra?
 - Beskriv vilka förutsättningar eleven får för delaktighet i samspelessituationer mellan elev och kamrater.
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens samspelsförmåga med kamrater?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
 - Hur ser förutsättningarna ut för att eleven ska kunna förstå och uttrycka sig i sociala situationer?
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens förståelse och förmåga att uttrycka sig?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?

⁸ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning*.

- **Pedagogisk tillgänglighet för eleven**
 - Beskriv vilka förutsättningar eleven får för att fokusera, förstå och komma ihåg information, instruktioner och undervisningsinnehåll.
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens förståelse för undervisningens innehåll.
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
 - Beskriv vilka förutsättningar eleven får för att uppleva skolsituationen som begriplig (hur tydliggörs instruktioner/innehåll/uppgifter?), meningsfull (hur tydliggörs mål och syfte) och hanterbar (Hur anpassas undervisningen genom tex bildstöd, schema, stödstrukturer, assisterande verktyg, tidshjälpmedel?)
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens känsla av begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
 - Beskriv vilka förutsättningar eleven får för att samtala om sitt lärande och sina strategier samt uttrycka sina kunskaper, tankar och frågor.
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens förmåga att samtala och uttrycka sig?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
- **Fysisk tillgänglighet för eleven**
 - Beskriv vilka förutsättningar som eleven får för delaktighet och självständighet, utifrån den fysiska miljön. Tänk utifrån ljudmiljö, visuell miljö samt inne- och utemiljö.
 - Hur påverkar förutsättningarna elevens delaktighet och självständighet?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?

Analys

Efter kartläggningen ska en analys genomföras av det som har framkommit. Det centrala arbetet i analysen är att förstå vad som förbättrar elevens förutsättningar i lärmiljön på skol-, grupp- och individnivå och vad skolan skulle kunna utveckla för att möta elevens behov. För att få ökad förståelse för elevens förutsättningar i lärmiljön bör elevhälsans samtliga kompetenser vara delaktiga i analysen. Ta hjälp av följande punkter i arbetet med analysen.

Jämför - vad skiljer olika arbetssätt åt? Finns skillnader i resultat mellan olika ämnen, grupper? Vilka mönster kan vi se?

Tolka - hur kan resultaten från kartläggningen förstås? Undervisningsmönster, arbetssätt, förhållningssätt, kompetens?

Förklara - hitta orsaker och påverkansfaktorer till de olika resultaten. Vad i arbetet har haft betydelse för resultaten? Vilka förutsättningar kan ha påverkat resultaten?

Problematisera - nya frågor att besvara, ta stöd i forskning.

Vad ser ni som förbättrar elevens förutsättningar att nå mål och kunskapskrav på skol-, grupp- och individnivå?

Bedömning

Bedömningen, som görs av specialpedagog utifrån elevhälsans analys, ska tydliggöra elevens behov samt hur skolan ska förändra lärmiljön på skol-, grupp- och individnivå för att tillgodose dem.

I skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport, *Skolans arbete med extra anpassningar*⁹, lyfts att elevernas behov ofta blandas ihop med insatser. Det kan exempelvis handla om att ”eleven har fått placering längst fram i klassrummet” eller ”har fått en egen dator”. Dessa formuleringar är insatser. Behovet skulle, i det första exemplet, kunna vara ”eleven har behov av snabb återkoppling” där placeringen i klassrummet är en insats för att kunna möta behovet. Behovet i det andra exemplet, där insatsen är en egen dator, skulle kunna vara ”behov av att få texter upplästa”. Med utgångspunkt i Skolinspektionens rapport ska elevens behov beskrivas som just behov, inte insatser, och i relation till lärmiljön och de förutsättningar som ges.

Det ska tydligt framgå om eleven är i behov av särskilt stöd eller om behovet/behoven ska tillgodoses genom extra anpassningar. I vissa fall kan eleven vara i behov av många olika extra anpassningar, som tillsammans blir så pass omfattande och varaktigt att eleven bedöms vara i behov av särskilt stöd. Exempel på särskilt stöd är:

- Regelbundna specialpedagogiska insatser i ett visst ämne, till exempel undervisning av speciallärare utöver ordinarie undervisning i det aktuella ämnet eller istället för den ordinarie undervisningen under en längre tid.
- Placering i särskild undervisningsgrupp
- Enskild undervisning
- Anpassad studiegång inom de obligatoriska skolformerna, vilket innebär att avvikelser görs från timplanen samt de ämnen och mål som gäller för utbildningen, exempelvis då ett eller delar av ämnen tas bort.¹⁰

Vilka/Vilket **behov av stöd** har eleven i lärmiljön på skol-, grupp- och individnivå som ska tillgodoses med extra anpassningar?

Vilka/Vilket **behov av stöd** har eleven i lärmiljön på skol-, grupp- och individnivå som ska tillgodoses med särskilt stöd?

Är eleven i behov av särskilt stöd?

Ja, beslut om åtgärdsprogram fattas.

Nej, behovet av stöd tillgodoses genom extra anpassningar. Beslut om att inte utarbeta åtgärdsprogram fattas.

Nej, behovet av stöd tillgodoses inom ledning och stimulans. Beslut om att inte utarbeta åtgärdsprogram fattas.

⁹ Skolinspektionen (2016) *Skolans arbete med extra anpassningar -en kvalitetsgranskningsrapport*

¹⁰ Skolverket (2014) *Stödinsatser i utbildningen -om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd*

Beslut om att upprätta/inte upprätta åtgärdsprogram

Utredning av elevs behov av särskilt stöd avslutas med en bedömning av om eleven är i behov av särskilt stöd eller inte. Om bedömningen görs att eleven är i behov av särskilt stöd ska rektor fatta beslut om att upprätta åtgärdsprogram och att åtgärdsprogram ska skrivas. Om bedömning görs att elevens behov ska tillgodoses genom extra anpassningar ska rektor fatta beslut om att inte upprätta åtgärdsprogram. Dessa beslut dokumenteras i ProRenata eller i [skolverkets mallar](#). Dokumentation av extra anpassningar ska göras i IUP eller på det sätt rektor har beslutat om.

Beakta barnets bästa

I samband med bedömning av vilka extra anpassningar/särskilt stöd som skolan ska genomföra för att möta elevens behov, ska (i enlighet med FN:s konvention om barns rättigheter) barnets bästa beaktas. Innan genomförande av insatser ska därför ansvariga för utredningen ta ställning till om de planerade extra anpassningar/det särskilda stödet säkerställer barnets rätt till delaktighet, utveckling och utbildning. Det ska också granskas om barnet har fått uttrycka sin mening och hänsyn ska ha tagits till dess åsikter i samband med utredningens genomförande.

Referenser

Barnombudsmannen (2019) *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm. Norstedts Juridik.

Skolinspektionen (2014) *Skolans arbete med extra anpassningar- Kvalitetsgranskningsrapport*.

Skollagen (2010:800).

Skolverket [Allmänna råd om "Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram"](#) (2014)

Skolverket. (2020) *Extra anpassningar och särskilt stöd*
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/extra-anpassningar-och-sarskilt-stod#h-Vardnadshavarnasrolliutredningaromsarskiltstod>. Hämtat 20200331.

Skolverkets stödmaterial ["Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd"](#) (2014)

Specialpedagogiska skolmyndigheten; *"Värderingsverktyg för tillgänglig utbildningshandledning"* (2019)

Szönyi, K & Söderqvist Dunkers, T (2015) *Delaktighet -ett arbetssätt i skolan*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Bilaga 1

Utredning av en elevs behov av särskilt stöd

Elevers namn: Klicka eller tryck här för att ange text.	Elevers personnummer: Klicka eller tryck här för att ange text.
Skolenhet: Klicka eller tryck här för att ange text.	Skolform: Klicka eller tryck här för att ange text. Årskurs och klass: Klicka eller tryck här för att ange text.
Eventuella tidigare gjorda utredningar om elevens behov av särskilt stöd: Ja ☐ Nej ☐ (se bilaga) Senaste gjord av: Klicka eller tryck här för att ange text. Befattning: Klicka eller tryck här för att ange text. Datum: Klicka eller tryck här för att ange text. Eventuella tidigare åtgärdsprogram? Ja ☐ Nej ☐ (se bilaga) Senaste gjord av: Klicka eller tryck här för att ange text. Befattning: Klicka eller tryck här för att ange text. Datum: Klicka eller tryck här för att ange text.	Eleven har medverkat i utredningen: Ja ☐ Nej ☐ Elevens vårdnadshavare har medverkat i utredningen: Ja ☐ Nej ☐ Elevhälsan har deltagit i utredningen: Ja ☐ Nej ☐

Andra gjorda utredningar

Ange om det har gjorts psykologiska, sociala eller medicinska utredningar i ärendet.

Utredning 1:

Namn och befattning på ansvarig för utredningen: Klicka eller tryck här för att ange text.

Datum då utredningen genomfördes: Klicka eller tryck här för att ange text.

Rekommendationer för utveckling av arbetssätt för att möta elevens behov:
 Klicka eller tryck här för att ange text.

Utredning 2:

Namn och befattning på ansvarig för utredningen: Klicka eller tryck här för att ange text.

Datum då utredningen genomfördes: Klicka eller tryck här för att ange text.

Rekommendationer för utveckling av arbetssätt för att möta elevens behov: Klicka eller tryck här för att ange text.

Kartläggning

Vilka förutsättningar i lärmiljön har eleven för att nå målen?

Skolnivå

Klicka eller tryck här för att ange text.

Gruppenivå

Klicka eller tryck här för att ange text.

Individnivå

Elevens berättelse Klicka eller tryck här för att ange text.

Vårdnadshavarnas berättelse Klicka eller tryck här för att ange text.

Elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven Klicka eller tryck här för att ange text.

Andel frånvaro i procent under läsåret, och resultat från ev. utredning av frånvaro Klicka eller tryck här för att ange text.

Vilka extra anpassningar har genomförts och vad visade utvärderingen? Klicka eller tryck här för att ange text.

Social tillgänglighet Klicka eller tryck här för att ange text.

Pedagogisk tillgänglighet Klicka eller tryck här för att ange text.

Fysisk tillgänglighet Klicka eller tryck här för att ange text.

Analys

Vad ser ni som förbättrar elevens förutsättningar att nå mål och kunskapskrav på skol-, grupp- och individnivå?

Jämför – vilka skillnader, likheter och mönster ser ni?

Tolka – hur kan resultaten förstås?

Förklara – vilka förutsättningar har påverkat resultaten?

Problematisera – vilka nya frågor får ni?

Klicka eller tryck här för att ange text.

Bedömning

Vilka/Vilket behov av stöd har eleven i lärmiljön på skol-, grupp- och individnivå som ska tillgodoses med extra anpassningar? Klicka eller tryck här för att ange text.

Vilka/Vilket behov av stöd har eleven i lärmiljön på skol-, grupp- och individnivå som ska tillgodoses med särskilt stöd?

Är eleven i behov av särskilt stöd?

Ja, beslut om åtgärdsprogram fattas.

Nej, behovet av stöd tillgodoses genom extra anpassningar. Beslut om att inte utarbeta åtgärdsprogram fattas.

Nej, behovet av stöd tillgodoses inom ledning och stimulans. Beslut om att inte utarbeta åtgärdsprogram fattas.

Har ni i samband med denna bedömning tagit hänsyn till barnets åsikter och beaktat barnets bästa?

Ja

Nej

Datum:

Klicka eller tryck här för att ange text.

Namn och befattning på den som ansvarat för utredningen:

Klicka eller tryck här för att ange text.

Underskrift: Klicka eller tryck här för att ange text.